

Да 100-годдзя з дня нараджэння Івана Мележа: літаратурная гасцёўня

Мерапрыемства для вучняў X-XI класаў

Н. В. Лучыц,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры першай катэгорыі
Пінкавіцкай СШ імя Якуба Коласа Пінскага раёна

Патрыятычнае выхаванне з'яўляецца важнай часткай маральнай адукацыі школьнікаў. Зараз сучасная сістэма адукацыі і выхавання накіравана на ўсебаковае развіццё магчымасцей кожнага вучня падчас вывучэння твораў на ўроках беларускай літаратуры. Асабліва яскрава гэты працэс можна прасачыць праз святкаванне юбілеяў знакамітых пісьменнікаў і паэтаў. 8 лютага мы адзначалі юбілей вядомага пісьменніка, аўтара бяспэнага твора “Палеская хроніка” і проста добрасумленнага чалавека Івана Мележа, якому споўнілася 100 гадоў. Прапаную вам пазакласнае мерапрыемства, якое накіравана на ўсебаковае выхаванне патрыятычных пачуццяў вучняў, падрабязнае знаёмства з жыццёвым і творчым шляхам Івана Мележа, яго лёсам, а таксама віктарыну па яго рамане “Людзі на балоце” з цыкла “Палеская хроніка”.

Мэты:

1. Ушанаваць памяць знакамітага пісьменніка і патрыёта беларускай зямлі Івана Мележа;
2. Садзейнічаць развіццю памяці, увагі, мыслення;
3. Стварыць умовы для выхавання патрыятычных пачуццяў, выхоўваць цікавасць да роднай літаратуры.

Абсталяванне: прэзентацыя, фотаздымкі, урывак з кінафільма “Людзі на балоце”, канверты з паперай, паштовая скрыня.

Эпіграф

"Працаваў у літаратуры ён сур'ёзна, добрасумленна, самаахвярна, думаў аб жыцці і літаратуры ён маштабна, глыбока, мудра, з дзяржаўным размахам, з сапраўдным грамадзянскім неспакоем і заклапочанасцю". (Н. Гілевіч)

Ход мерапрыемства

I. Уступная частка.

- Прывітанне, шаноўныя вучні.(Чытаецца эпіграф) Такія словы былі сказаны ў адрас пісьменніка Івана Мележа, якому 8 лютага спаўнілася 100 гадоў.

Анатоль Грачанікаў прысвяціў Івану Мележу цудоўны верш, у якім выражае ўдзячнасць пісьменніку за яго чалавечыя і літаратурныя ўрокі.

(Вучань чытае верш А.Грачанікава “І.Мележу”):

II. Асноўная частка

1. Слаўны сын беларускага народа

Вядучы: Іван Мележ нарадзіўся 8 лютага 1921 г. у вёсцы Глінішчы Хойніцкага раёна Гомельскай вобласці ў сялянскай сям'і. Няма сёння хаты, дзе пабачыў свет пісьменнік. Яе спалілі ў гады Вялікай Айчыннай вайны фашысты. Пасля трагічнага 1986 года родныя мясціны Івана Мележа забруджаны радыяцыйным пылам.

Вучань 1 (ад імя пісьменніка)

“Ёсць у кожнага свой, мілы сэрцу куток, які з бегам гадоў не толькі не цьмее ў памяці, а становіцца як бы яснейшым, даражэйшым. Куток гэты – твая хата, дзе мы вучыліся бегаць, дзе чулі цеплыню матчыных рук і цеплыню сэрца нашага маленства”.

(Дэманструецца фотаздымак “І.П.Мележ у родных ваколіцах”)

Вучань 2 (ад імя пісьменніка)

“Мая маці – амаль непісьменная і цяпер; але, калі я прыязджаю дадому, калі гавару з ёю пра складанейшыя з’явы жыцця, мяне заўсёды здзіўляе і ўражвае правільнасць яе меркаванняў, глыбіня разумення жыцця і людзей”.

Вядучы: Вялікую ролю ў духоўным сталенні Івана Мележа адыгралі настаўнікі.

2. Першыя шагi да поспеху

Вучань 3 (ад імя пісьменніка)

“Праскоўя Андрэеўна Дашко была тым цэнтрам, вакол якога ў глухой палескай вёсцы ў тыя гады разгортвалася асветніцкая і культурная праца. Светлы воблік першай настаўніцы паслужыў мне правобразам Параскі ў кнігах “Подых навальніцы” і “Завеі снежань”.

Вядучы: Іван Мележ пачаў пасылаць свае творы ў розныя рэдакцыі. Яго вершы будуць апублікаваны пазней, калі юнак з Глінішчаў закончыць школу. (Дэманструецца фотаздымак “Юначыя мары”.)

3. Звесткі пра вучобу і ваенную службу

Вядучы:

Калі Іван Мележ стаў студэнтам Маскоўскага інстытута гісторыі, філасофіі і літаратуры, з першага курса ён быў прызваны ў Савецкую Армію. Служыў на Украіне, спачатку ў Данбасе, а потым на граніцы ў Карпатах. (Дэманструецца фотаздымак “Іван Мележ – салдат.”)

Вучань 4 (ад імя пісьменніка)

“Вайна ... аказалася... нечаканай, незвычайнай, непараўнанай ні з чым, страшнай бядою. Доўга балюча гнэў душу разлад паміж нядаўняй лагоднасцю, маладой любоўю да зямлі, да жыцця і жорсткасцю бамбёжак і першых смерцяў. Адно я ведаю цвёрда – нас не перамогуць”(з дзённіка пісьменніка).

Пасля дэмабілізацыі вучыўся і працаваў у БДУ. З 1944 года жыў і працаваў у Мінску.

4. Гісторыя стварэння рамана “Людзі на балоце”

Вядучы: самы значны твор – “Палеская хроніка”. Працаваць над ёю пачаў з сярэдзіны 50-х гадоў. У 1961 годзе быў апублікаваны раман “Людзі на балоце”, які з захапленнем сустрэлі чытачы. У 1962 годзе гэты твор быў адзначаны Літаратурнай прэміяй імя Якуба Коласа. Другая кніга “Палескай хронікі” – “Подых навальніцы” – пабачыла свет у 1965 годзе. Затым за гэтыя кнігі Івану Мележу была прысуджана Ленінская прэмія. У канцы 60-х і ў 70-я гады пісьменнік працягваў працу над трэцяй кнігай задуманага цыкла “Завеі, снежань”, якая была надрукавана ў 1976 годзе. У накідах засталіся яшчэ два творы з “Палескай хронікі” – “За асакою - бераг”, “Праўда вясны”. “Палеская хроніка” была этапным творам у пісьменніцкім лёсе Івана Мележа і сведчыла пра тое, што канчаткова акрэслілася яго мастацкае аблічча.

Вучань 5 (ад імя пісьменніка)

“Кнігі гэтыя ўвабралі не толькі мой жыццёвы, але і творчы вопыт. Я хацеў дасягнуць у іх сінтэзу, сплаву ўсяго таго карыснага, што ўдалося здабыць за гады літаратурнай працы”

Вядучы: з цягам часу здароўе пісьменніка горшылася. Ён, мусіць, разумеў, што лёс яму адмераў няшмат часу, і працаваў асабліва напружана.

Івану Мележу вельмі хацелася завяршыць “Палескую хроніку”. Не ўдалося рэалізаваць задуманае нават пры такой напружанай працы, бо так нечакана абарвалася жыццё.

9 жніўня 1976 года Івана Мележа не стала. Але памяць аб ім засталася ў яго цудоўных творах.

Давайце ўспомнім любімых герояў рамана.

5. Віктарына па змесце рамана “Людзі на балоце”

Вядучы: Зараз увага, калі ласка, на экран. Прапаную вам віктарыну па рамане “Людзі на балоце”.

1) Назавіце членаў сям’і Чарнушкаў(Ганна, яе бацька Цімох, мачыха Куліна, брат Федзька), Дзятлаў(Васіль, яго дзед Дзяніс, маці, брат Валодзька), Глушакоў(Халімон Глушак, сыны Яўхім і Сцяпан, жонка).

2) Чый гэта партрэт:

А) “...хлопец з хмурымі заспанымі вачыма , з калматай не то румявай, не то цёмнай чупрынай, з упартымі губамі?” (Васіля)

Б) “Абедзве нізкарослыя, з кароткімі спрытнымі рукамі, абедзве як бы гладкія, мяккія. “Як булка”, - успомнілася раптам, што сказаў...Яўхім. У абедзвюх на тварах, таксама мяккіх і светлабровых, быў добры лагодны выраз, толькі ў... ён быў больш ясны, чысцейшы. І давер’я было больш у вачах, і каса была гусцейшая, цудоўная, русыявая, з водблескам золата каса”?(Хадоські і яе маці)

3) Якія мянушкі мелі Хадоська Нібыто-Ігната(Канапляначка), Дубадзел (Крывароты), Глушак (Корч), Хоня(Бацько і матка)?

4) Пра каго сказана так:

А) “Задзіра,ганарліўка, бацькава дачка”, “кплівая і нядобрая”, “крамяная дзяўчына”, “пругкая ў хадзе, спрытная ў руках”, “з вільготна-цёмнымі, як спелыя вішні, вачыма, з шаўкавіста-чорнымі смелымі брывамаі”?(Пра Ганну)

Б) “Мужчына, гаспадар, старшы ў сям’і”, “ з выгляду быў падлетак, худы, даўгарукі, з тонкай шыяй, па хадзе, па прыгорбленай постаці – мужчына”? (Пра Васіля)

В) “...відны хлопец, з норавам, паважалі і пабойваліся яго – мала хто адважаўся пярэчыць”? (Пра Яўхіма)

Г) “...быў выдатны, амаль легендарны чалавек,... меў тут такі аўтарытэт, якога, мабыць, не было ні ў аднаго не толькі валаснога, але і павятовага начальніка. Ён здзіўляў людзей многіх вёсак адвагай, адданасцю справе”? (Пра Шыбету)

Д) “Пляцецца, як бы ледзьве кеўляе. Дзьмухне вецер – і, здаецца, паляціць, як пясчынка тая, рассыплецца, бы трухля... Яна глядзела ўслед,

хоць не першы раз бачыла, дзівілася: ведала, пэўна, ветру такога ў свеце няма, які мог бы не тое, што сарваць з зямлі яго, хоць бы з ног збіць!...”? (Пра Халімона Глушака)

Е) “Зялёны гэты хлопец ужо з найпершага маленства адчуў, што жыццё – не вяселае, бесклапотнае свята, а найбольш доўгі і клопатны будзень, што трэба цяпець. З усіх мудрасцей жыцця, ён, як адну з найпершых, уведаў – трывай, цяпі! Усім цяжка бывае, усе цяпяць, цяпі і ты!”? (Пра Васіля ў час касьбы)

5) Да каго і хто звярнуўся чэрвеньскай раніцай у Куранях так: “Дзе ты, нячыстая сіла?!” (Мачыха да Ганны, калі тая на хвілінку затрымалася з вядром вады ля калодзежа)

б) Хто, каго і чаму так частаваў: “Маці падала аладку і кавалачак рудога сала, зірнуўшы на якое,...не ўтрываў. Маці падала яшчэ кавалачак, дадала некалькі ласкавых слоў, і сэрца малога паладнела ад гэтай дабрата?” (Дзятліха сына Валодзьку, каб не рваўся на сенажаць)

7) Хто, каму, пры якіх абставінах сказаў:

А) “Ён... супоню дома забыў?” (Ганна Васілю, калі той хацеў сцвердзіць сваю перавагу перад Ганнаю, абагнаў воз Чарнушкаў, едучы на сенажаць, і раптам парвалася супоня.)

Б) “Я і сам-як жарабец неаб’езджаны! Мне кеб – хто цярэчыў?! Ды яшчэ дзеўка!.. Ну і – акрамя таго: не магу ж я на людзях паказваць, што я перад дзеўкай ... разумееш?.. Ну, ніц, значыць, перад дзеўкай! Нішто, нуль! Уцяміла?.. Смяяцца з мяне будуць усе! Сабакі па завуголлі і тыя!.. Дайшло?”(Яўхім Ганне, калі праводзіў яе пасля сутычкі ў гурце моладзі каля Грыбковай хаты.)

В) “Ты не бандыт, ты трус”? (Апейка Васілю, выслухаўшы расказ апошняга пра маслакоўцаў)

Г) “Але што мы за такая савецкая ўлада, калі нас свае баяцца павінны?”(Апейка Харчаву, калі той беспадстаўна трымаў Васіля пад арыштам, каб застрашыць вяскоўцаў.)

8) Пра які вечар у жыцці якіх герояў пісьменнік сказаў так: “Нічога асаблівага не было ў гэты вечар, але памяць пра яго грэла і трывожыла іх доўгія гады”? (Пра чэрвеньскі вечар на лузе, калі бацькі падаліся ў вёску на ноч і паміж Ганнай і Васілём успыхнула каханне, і яны гэта выразна ўсвядомілі.)

9) Хто з герояў і пры якіх абставінах спаслаўся на аўтарытэт газеты “Бедната”? (Яўхім, калі Васіль прыйшоў папрасіць вугольчык, каб распаліць вогнішча на лузе.)

10) Хто і чаму адно з летаў у сваім жыцці лічыў святам і песняй? (Ганна з Васілём, калі яны, моцна кахаўшы адзін аднаго, пасля цяжкай утомы ляцелі на спатканні і прастойвалі да раніцы, каб цалюткі дзень, працуючы, прагнуць новай сустрэчы.)

11) Хто, каму і чаму адмовіў у лыжцы мёду для хворага дзіцяці? (Васіль для Грыбка, ашчаджаючы кожную капейку, каб сэканоміць на гаспадарчыя справы.)

12) Хто, пры якіх абставінах, на каго “як бястрашны коршак, грозна рынуўся на яго”? (Васіль, баронячы Ганну ад маслакоўца.)

13) Хто так думае, разважае, ацэньвае, каго:

А) “Калі её падкажа, ен усе роўна як стане заадно з імі! Памагаты іх! ... ён пасобіць, можа загубіць чалавека! Злачынец будзе! Не-не! Ен гэтага не зробіць! Не павінен зрабіць! Не стане іх хаўруснікам, хай і не з ахвоты!” (Ганна, калі Васіль павёў маслакоўцаў да селішча Ахрэма Грыбка, яе дзядзькі.)

Б) “І вось...яму выдалася няшчасце весці сабой згубу. І ён вядзе. Бо што ж рабіць, няўжо ж самому на згубу аддацца? Хіба ж няпраўда, што свая сарочка бліжэй да цела? Хіба ж..., каб яму давялося, не зрабіў бы таго ж, што..., хіба ж палез бы на ражон, на смерць...”? (Васіль, калі ідзе пад дуламі абрэзаў маслакоўцаў да сядзібы Грыбка.)

В) “Рабіць – гэта: пот плыве на вочы, шыю, спіна чыгунее, рукі млеюць ад натугі, а ты не зважай ні на што, падчэплівай сноп пад перавясла, кідай на масток”? (Ганна ў час малацьбы ў Глушакоў.)

Г) “Прынцэса! Каралева зрэбная! Галадранка!...”? (Яўхім пра Ганну, калі не дамогся свайго.)

Д) Разважаў пра справядлівасць і прыйшоў да высновы, што яе няма. (Васіль пад арыштам у юравіцкай баковачцы.)

14) Якую песню заспявала Хадоська ў гурце моладзі на бярвеннях недалёка ад хаты Грыбка? (Любімую песню Івана Мележа “У канцы грэблі шумяць вербы...”.)

15) Каго з герояў пісьменнік параўноўвае з маладзенькай рабінай, а каго з будылём ад сланечніка, які адзінокі астаўся зімаваць на агародзе? (Ганну; Васіля, калі той знаходзіўся пад арыштам.)

Вядучы: вялікі дзякуй за працу і падрабязныя адказы ўсім вучням!

6. Прагляд урыўка з кінафільма “Людзі на балоце”

-Прапаную вам паназіраць за жыццём нашых любімых герояў. Увага на экран. (Ідзе прагляд урыўка з кінафільма).

III. Падвядзенне вынікаў. Рэфлексія.

Вядучы:

Прышоў час падвесці вынікі нашай сустрэчы. Паглядзіце, калі ласка, на дошку. Уявіце сябе адным з герояў рамана “Людзі на балоце” і напішыце пажаданне яму/ёй у будучыню. Таксама вы можаце прапанаваць свой варыянт дзеянняў герояў у розных сітуацыях, якія здарыліся ў творы. Напішыце свае меркаванні на паперках, затым кіньце іх у паштовую скрыню.

Заклучэнне.

Наша сённяшняе мерапрыемства было прысвечана беларускаму пісьменніку і аўтару “Палескай хронікі” Івану Мележу. Мы памятаем гэтага таленавітага пісьменніка, шануем яго творчасць, а таксама павінны

перадаваць яго неацэнныя творы наступнаму нашаму пакаленню. Спадчына Івана Мележа жыве на зямлі і будзе вечна суправаджаць нашых землякоў і праслаўляць Беларусь на ўвесь Свет!

Да новых сустрэч!

Літаратура

1. Іван Мележ: Нарыс жыцця і творчасці. [Для ст. шк. узросту]. – Мн.: Нар. асвета, 1984. – 128 с., іл. – (Нар. Письменники БССР)
2. Ляшук В.Я. Вывучэнне творчасці пісьменніка: Іван Мележ у школе: дапам. для настаўнікаў агульнаадукац. устаноў/В.Я.Ляшук. – Мн.: “Аверсэв”, 2002. – 191 с. 50-53
3. Мележ, І.Збор твораў : у 10 т./ Іван Мележ. – Мінск : Маст.літ., 1981. Т.5
4. Успаміны пра Івана Мележа/ [Склад. Л.Я.Пятрова-Мележ]. Мн.: Маст. літ., 1982. – 415 с., 6 л. іл.